

ספר המצוות לרמב"ם (שורש ד)

השרש הרביעי שאין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה. הנה יבואו בתורה צוויין ואזהרות אינן בדבר רמוז אבל יכללו המצוות כולם כאילו יאמר עשה כל מה שצויתך לעשות והזהר מכל מה שהזהרתך ממנו או לא תעבור דבר ממה שצויתך בו. ואין פנים למנות הצווי הזה מצוה בפני עצמה. שהוא לא יצוה לעשות מעשה מיוחד שיהיה מצות עשה ולא יזהיר מעשות מעשה מיוחד שיהיה מצות לא תעשה, וזה כאמרו (משפטי' כג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. וכאמרו (קדושים יט) את חקותי תשמרו, ואת משפטי תעשו (אח"מ יח) ושמרתם את משמרת (ס"פ אח"מ) ורבים כאלה. וכבר טענו בשרש הזה גם כן עד שמנו קדושים תהיו (קדושים יט) מצוה מכלל מצות עשה. ולא ידעו כי אמרו קדושים תהיו, והתקדשתם והייתם קדושים (שם כ וסוף שמיני), הם צוויין לקיים כל התורה. כאילו יאמר היה קדוש בהיותך עושה כל מה שצויתך בו ונזהר מכל מה שהזהרתך ממנו. ולשון ספרא קדושים תהיו פרושים תהיו. רוצה לומר הבדלו מן הדברים המגונים כלם שהזהרתי אתכם מהם. ובמכלתא (דכספא) אמרו ואנשי קדש תהיו לי איסי בן יהודה אומר כשהקדוש ברוך הוא מחדש מצוה לישראל הוא מוסיף להם קדושה. רוצה לומר כי זה הצווי אינו צווי עומד בעצמו אבל הוא נמשך אחר מצוה שנצטוו בה ומקיים הצווי ההוא יקרא קדוש. ואין הפרש בין אמרו קדושים תהיו או אילו אמר עשו מצותי. התראה שנאמר שזה מצות עשה מחוברת אל המצות הרמוז אליהם שנצטוו לעשותם כן לא נאמר בקדושים תהיו והדומים לו שהוא מצוה כי לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענו. ולשון ספרי (ס"פ שלח) והייתם קדושים זו קדושת מצות. הנה כבר התבאר מה שהלכנו סביבו. ומזה השרש גם כן אמרו (עקב י) ומלתם את ערלת לבבכם. רוצה לומר שיקבל וישמע כל מה שקדם זכרו מן המצות. וכן וערפכם לא תקשו עוד (שם). רוצה לומר אל תקשה את לבך ותקבל כל מה שצויתך ולא תעבור עליו:

רמזין ויקרא פרק יט

ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרוש מן העריות כדברי הרב, אצל הפרישות היא המוזכרת בכל מקום בתלמוד, שצטליה וקראים פרושים. והענין כי התורה הזהירה צעירות וצמאכלים האסורים והתורה הביאה איש צאשתו ואכילת הבשר והיין, א"כ ימלא צעל התאוה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשו הרבות, ולהיות צסוצאי יין צזוללי צשר למו, וידבר כרלנו צכל הנצלות, שלא הזכר איסור זה צחורה, והנה יהיה נצל צרשות החורה. לפיכך צא הכחוצ, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וזה צדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימטע צמשגל, כענין שאמרו (צרכות כז א) שלא יהיו תלמידי חכמים מלויין אלל נשותיהן כתרנגולין, ולא ישמש אלל כפי הלריך צקיום המלצה ממנו. ויקדש עלמו מן היין צמיטוטו, כמו שקרא הכחוצ (צמדצז ו ה) הנזיר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו צחורה צנח וצלוט. וכן יפריש עלמו מן הטומאה, אע"פ שלא הוזהרנו ממנה צחורה, כענין שהזכירו (חגיגה יח צ) צגדי טס הארץ מדרס לפרושים, וכמו שנקרא הנזיר קדוש (צמדצז ו ח) צשמרו מטומאת המת גס כן. וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל צרצוי האכילה הגסה ומן הדצור הנמאס, כענין שהזכיר הכחוצ (ישעיה ט טז) וכל פה דובר וצלה, ויקדש עלמו צזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייה שלא שח שיחה צעלה מימיו. צאלו וצכיואל צהן צאה המלצה הזאת הכללית, אחרי שפרט כל העצירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס צכלל זאת הלואה הנקיות צידיו וגופו, כמו שאמרו (צרכות גג צ) והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב. כי אע"פ שאלו מלות מדצריהם, עיקר הכחוצ צכיואל צזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון צני אדם שהם מלכלכים עלמם צמותרות וצכיתורים:

וזה דרך החורה לפרוט ולכלול צכיואל צזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדינין צכל משא ומתן צצין צני אדם, לא תגנוז ולא תגזול ולא תונו ושאר האזהרות, אמר צכלל ועשית הישר והעוז (דצרים ו יח), שיכנים צעשה היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרלון חצרו, כאשר אפרש (שם) צהגיעי למקומו צרלון הקצ"ה. וכן צענין השצת, אסר המללכות צלאו והערחים צעשה כללי שנאמר תצבות, ועוד אפרש זה (להלן כג כד) צע"ה:

ועטם הכחוצ שאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם - לומר שאנחנו נזכה לדצקה צו צהיותנו קדושים. והנה זה כענין הדצור הראשון צעשרת הדצרות (שמות כ צ):

השגות הרמב"ן (שס)

העיקר הרביעי אמר הרב שאין ראוי שימנו המלות הכוללות התורה כולה. וזה טען על צעל ההלכות, אמר וכבר טעו בעיקר הזה עד אשר מנו קדושים תהיו מלוא בכלל מלות עשה ולא ידעו שאמרו יתעלה קדושים תהיו והייתם קדושים הם מלות לעשות כל התורה כולה ולשון סיפרא קדושים תהיו פרושים תהיו, כלומר הסירו המדות המגומות כלם שמנעתי אתכם מהם. ואמנם צעל ההלכות לא מנה קדושים תהיו אבל מנה [אות קסג] והתקדשתם והייתם קדושים. והקדושה באמת להיות פרושים. ואשר הם כלל למניעות כן לא ימנו, קדושים תהיו, ושמרתם את מלותי (אמור כז), ושמרת ועשית את מלותי, ושמרתם את כל המלוא אשר אנכי מלך היום (עקב יא) ועוד כל המלוא תשמרון לעשות (שם ח), שמור את כל המלוא (תצוא כז), ושמרת ועשית אותם (שם כו) ורבים בן בתורה. אבל אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים היא מלוא להיותם קדושים מליטמא באכילת השראים והרמשים בייחוד כאשר מפרש (שמיני יא מד) והתקדשתם ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. ואם בן הפורש מאכילתם מקיים מלות עשה מיוחדת בהן.

השגות הרמב"ן לספר המלות שכחת העשין

מלוא רביעית שנלעונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעצה ציד זולתנו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שס) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתגחלתם את הארץ. וכפל כזה העניין במלוא זו במקומות אחרים כאמרו ית' (דברי' א) באו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרע אותה להם במלוא זו כולה בגבוליה ומלריה כמו שאמר וצואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה צהר וצשפלה ונגנז וצחוף הים וגו'. שלא יניחו ממנה מקום. והראיה שזו מלוא אמרו ית' צענין המרגלים (שס) עלה רש כאשר דבר י"י אלהיך לך אל תירא ואל תחת. ואמר עוד (עקב ט) וצשלוח י"י אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם וכאשר לא אצו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי י"י אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו, הוראה שהיתה מלוא לא יעוד והצטחה. וזו היא שהחכמים קורין אותה (סוטה פ"ח מ"ו) מלחמת מלוא. וכך אמרו בגמר סוטה (מד ז) אמר רב יהודה מלחמת יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות. ולשון ספרי (שופטי' יז יד) וירשתה וישבת בה בזכות שתירש תש. ואל תשתבש ותאמר כי המלוא הזאת היא המלוא במלחמת שבע עממים שנלעונו לאדם שני (ס"פ שופטי') החרס תחרימם. אין הדבר כן. שאנו נלעונו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם ראו להשלים גשלים עממם ונעצם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ציד זולתם מן האומות צדור מן הדורות. וכן אם צרחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמר (דב"ר שופטי') הגרגשי פנה והלך לו, ונתן להם הקב"ה ארץ עוזה כארלם זו אפריקי, נלעונו אחנו לצוא צארץ ולכבוש המדינות ולהושיב בה שבעינו. וכן אחרי הכריתנו את העממים הנזכרים אם ראו אחר כן שבעינו לעוזב את הארץ ולכבוש להם את ארץ שנער או את ארץ אשר וזולתם מן המקומות אינם רשאים. שנלעונו בכיבושה ובישיבתה. וממאמרם מלחמת יהושע לכבש תצין כי המלוא הזו היא בכבוש. וכן אמרו בספרי (ס"פ עקב) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתי כאשר וכו' אמר להם כל המקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם או רשות בידם לכבוש חולה לארץ עד שלא יכבשו א"י תלמוד לומר וירישתם גוים גדולים ועלומים ואחר כך כל המקום אשר וכו'. ואמרו ואם תאמר מפני מה כיבש דויד ארם נהרים וארם לובה ואין מלות נוהגות שם, אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו א"י תהיו רשאים לכבש חולה לארץ והוא לא עשה כן. הרי נלעונו בכיבוש בכל הדורות. ואומר אני כי המלוא שהחכמים מפליגין בה והיא דירת ארץ ישראל עד שאמרו (ת"כ צהר פ"ה ה"ד וכע"ז כתובו' קי' ז, וש"י, מלכים ספ"ה) שכל היולא ממנה ודר בחולה לארץ יהא צעינך כעוצד עצודה זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י"י לאמר לך עבוד אלהים אחרים וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממלות עשה הזה שנלעונו לרשת הארץ ולשבת בה. אם כן היא מלות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי (ראה יב כט) מעשה צרבי יהודה בן בתירה ור' מתיב בן חרש ור' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יולאים חולה לארץ והגיעו לפלטיה וזכרו את

ארץ ישראל חקפו את עיניהם וזלגו דמעוניהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישנת צה ושמרת לעשות אמרו שיצת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שנתורה:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן מח - פרק יב

אזכיר בנוגע לזה רק מה שראיתי בשו"ת תולדות יעקב (מבעל שארי יעקב), חחו"מ סי' ח' שעמד על המחקר על שהרמב"ם השמיט ממניין מצוותיו מצוות יישוב א"י, שרבות דיברו על כך הפוסקים ומבאר, ודומה דמטו לה גם משמיה דמרן הגרא"י קוק ז"ל, מפני שכבר כלל לנו הרמב"ם בשרשים שלו, בשורש ד - ה, שאין למנות ציוויים הכוללים התורה כולה או מצוות הרבה, כאילו יאמר עשה כל מה שצויתך, ומשום כך לא מנה גם מצוות יישוב ארץ ישראל במצוות עשה, מפני שהיא מצווה שכוללת הרבה מצוות ביחד, כמו שאמרו מ"מ צותה תורה לישב בארץ כדי לקיים מצוותיה, הרי מצווה זו של ישיבת א"י היא מצווה כזו אשר ע"י נעשות מצוות הרבה ונקראת מטעם זה מצווה כוללת ומצווה כזו לא חשב הרמב"ם במניין המצוות שלו.

ויש להוסיף על כך, שמצינו להראשונים שמבארים, שגם כל עיקר מצוות התורה ביסודיותם וכמאמרם ותיקונם כולן אך בארץ הן, הדברים מבוארים ברמב"ן על התורה בראשית כ"ו, ה': ויקרא י"ח, כ"ה. ובשו"ת הרשב"א, א', סי' קל"ד, מבאר על פי זה עניין מאמרם ז"ל בכתובות ק"י, ב', שכל הדר בחוץ לארץ כמי שאין לו אלוה. והרי הרמב"ם פסק מאמר זה כהלכה פסוקה בה' מלכים ה', י"ב, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה [ואכמ"ל בשינויי הלשונות בזה, שבגמ' ובתורת כהנים פ' בהר כ"ה ל"ח ובהרכבת הלשונות שיש בזה בדברי הרמב"ם שם].

השגות הרמב"ן לספר המצוות מלות עשה ה

... אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממודות חסד הצורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעצדו בכל לצבכם מלות עשה שחיה כל עצודתיו לאל ית' בכל לצבנו כלומר זכוונה ראויה שלימה לשמו וצאין הרהור רע, לא שנעשה המלות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. כענין והצבת את י"י אלהיך בכל לצבך ובכל נפשך ובכל מאדך שהמלואה היא לאחוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן צאהצתו צנפשו וצמומונו. ומה שדרשו צספרי (עקב) ולעצדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו צעת הצרות ותהייה עינינו ולבנו אליו לצדו כעני עצדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (צעהלותך י) וכי תבאו מלחמה בצרצכם על הר הצורר אחכם והרעותם צחולרות וגזכרתם לפני י"י אלהיכם והיא מלואה על כל צרה ולרה שתצא על הצורר לעטוק לפניו צתפלה וצתרועה והוא הענין שצאר שלמה ע"ה כמו שכתוב (מ"א ח דה"צ ו) צהעלר השמים ולא יהיה מער וכתיב רעב כי יהיה דצר כי יהיה שדפון ירקון ארצה חסיל כי יהיה כי יר לו חויצו צארץ שעריו כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לצבו ופרש כפיו אל הצית הזה. וכבר דרשו עוד שם צספרי רבי אליעזר צן יעקב אומר ולעצדו בכל לצבכם ובכל נפשכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר בכל לצבך ובכל נפשך ובכל מאדך להלן ליחיד וכאן לצבור כאן לתלמוד כאן למעשה. יאמר שנלעויו לעצוד השם ית' בכל לצבנו צלמוד תורתו וצעשיית מלותיו. וכן זו ששמויה שם ואותו תעצודו עצודו צתורתו עצודו צמקדשו פירושו לומר שיעצדו אותו צמקדשו צעצודת הקרצנות והשיר וההשתחואה שם מוסיף על עצודת המלות. לפי שאמר הכתוב (ראה יג ה) אחרי י"י אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מלותיו תשמורו ודרשו שם צספרי ואת מלותיו תשמורו זו מלות עשה וצקולו תשמעו ליתן לא תעשה צקול צביאיו. הנה עשיית המלות כלן כבר נאמ' ולכך דרשו ואותו תעצודו צעצודת המקדש ואמרו צפירושו כלל הפסוק עצודו צתורתו עצודו צמקדשו לומר שזוה תחלה עצודו צתורתו כלומר צעשיית המלות כולן מרישה דקרא ולוה עצודו צמקדשו מן ואותו תעצודו לומר כי צזה כולו תהיה עצודתיו שלימה אליו יתעלה. והנה הם מלות כוללות. אבל מפני שזוה אותנו צפסוק בכל לצבכם צעניין חדש להיות כל לצבנו מיוחד אליו יתעלה צעניין עשיית המלות כאשר פירשתי יתכן שתצא המלואה הזאת צחשבון רמ"ח מלות עשה. ומן הטעם הזה אללו לא ימנו המלות הכוללות מפני שכבר נמנו צפרטן וכמו שלא נמנה הכפל מלואה מן המלות פעמיים שלש צפרע אלא אחת כן לא נמנה כפילן בכלל אלא לאחת. ואולם אם חדש צכפילן והוסיף צו עניין ראוי להמנות ימנו. ואם אולי יהיה מדרשם צתפלה עיקר מה"ת נמנה אותו צמניינו שלהרב ואמר שהיא מלואה לעת הצרות שנאמין שהוא יתצרך ויתע' שומע תפלה והוא המליל מן הצרות צתפלה וצקרה. והצין זה: